Il-Ħuttafa

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

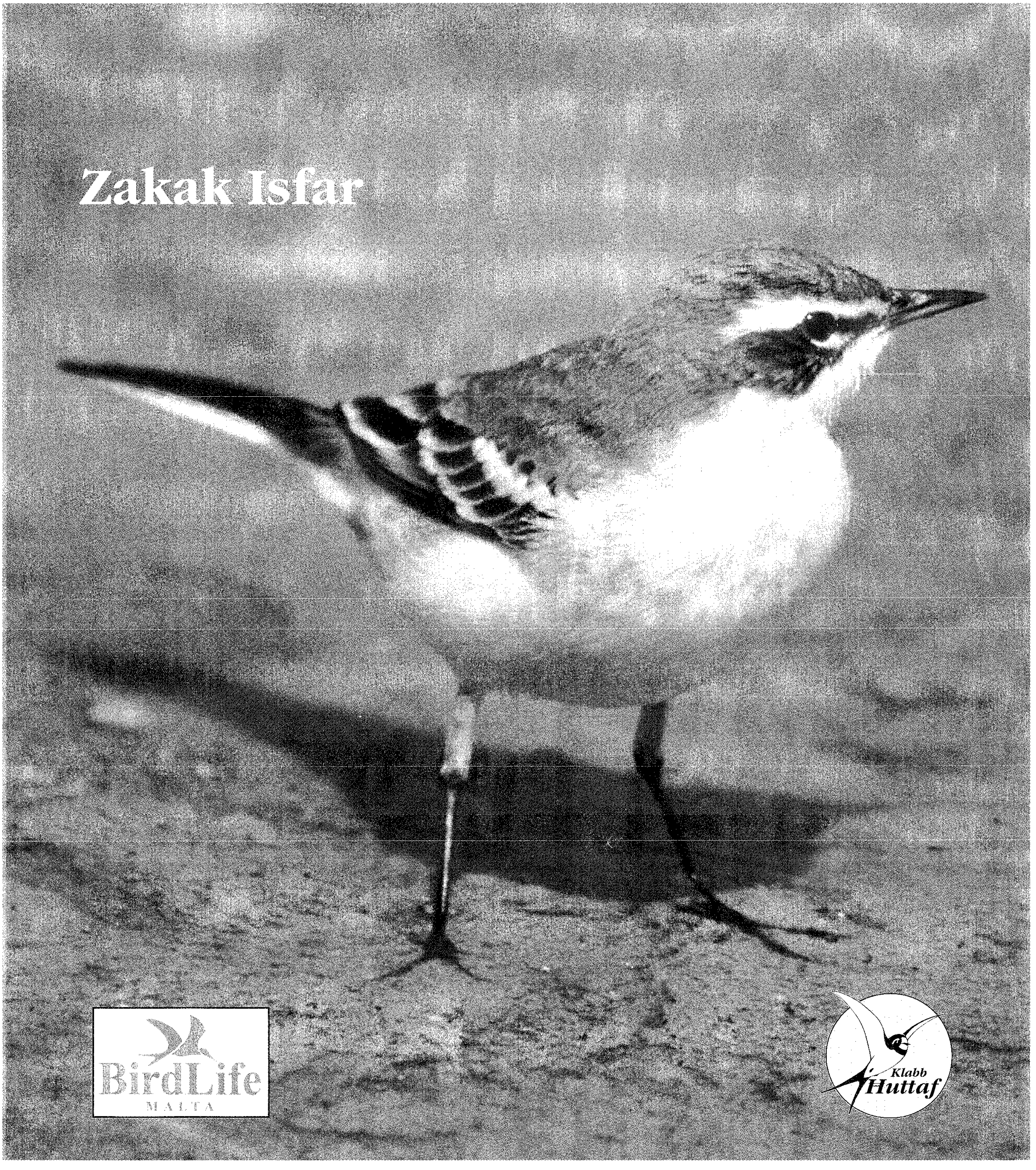

Numru 43

Marzu - April 2001

BirdLife MALTA

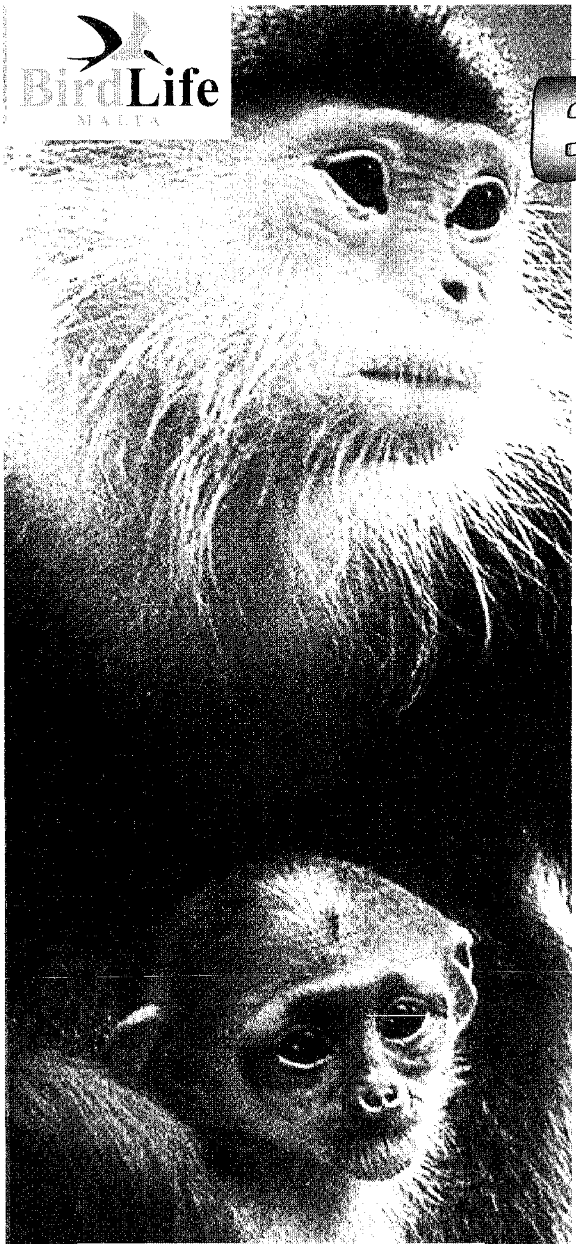

EDITORJAL

Ħbieb Ħuttaf,

Is-sena l-oħra fir-rebbiegħa mort sal-Greċja. Darba qabadni l-ġuħ u waqaft f'raħal żgħir biex nixtri ħobża minn forn. Kif ħriġt mill-karozza, għadda dell kbir minn quddiem ix-xemx. Ħarist 'il fuq u nara biċċa ta' ċikonja bajda (white stork) daqs liżar! Għaddiet slowmowxin fil-baxx minn fuq il-bjut u sparixxiet wara d-djar.

Raġel xiħ fuq bank rani niċċassa. Tani tbissima bla snien, għamilli sinjal, u jien mort ħdejh. Imbagħad ippontali b'sebgħu u jien ħarist. Kważi kull bejt, arblu u ċumnija fit-triq kellhom fuqhom bejta goffa taz-zkuk, u f'kull bejta kien hemm xi ċikonja jew tnejn!

Bqajt mibluħ b'din id-dehra tal-ġenn. Skantajt ukoll għax spiss naqra u nisma' li fil-Greċja hemm problema kbira bil-kaċċa! Kif jista' jkun, għedt f'qalbi! Kif jista' jkun li hawn problema bil-kaċċa u dawn in-nies għandhom iċ-ċikonji jgħixu ma' saqajhom(jew fuq rashom, imsomma)?! Ara kieku tazzarda tersaq u titbaxxa ċikonja fuq Malta, ara kif iġibuha duħħan!!! Jekk fil-Greċja hemm problema bil-kaċċa illegali, mela kemm aktar hija serja f'pajjiżna, fejn anke fuq il-ħuttaf jisparaw xi "kawbojs" Maltin?!

Lix-xwejjaħ imbagħad għedtlu Kalimera! (jiġifieri L-għodwa t-tajba! bil-Grieg) u ħallejtu jitbissem u jixxemmex, u mort nixtri l-ħobża!

Victor

Victor Falzon
L-Editur

F'dil-ħarġa...

Editorjal	2
Aħbarijiet	3
Mid-Dinja	4
Kompetizzjoni 43	4
Il-Velleran	5
Gallerija	6
Kun Berdwoċer 2	7
Ħuttafa tas-Sena	8
Kliem il-brimb	8
In-Nakkra	8
Attivitajiet	9
Estinzjoni	10
Mur aqbad ktieb	11
Biex niċċajta!	11
Daħħal membru	11
Kif sar Is-Simar!	12

Working Group ta' Klabb Ħuttaf

Jason Aloisio, Audrey Chetcuti, Norman Chetcuti, Desirée Falzon, Victor Falzon, Justin Vassallo

Indirizz: **BirdLife Malta, 57/28 Triq Rigord, Ta' Xbiex MSD 12**
Tel: **347646** Fax: **343239** email: **info@birdlifemalta.org**
website: **www.birdlifemalta.org**

Materjal minn Il-Ħuttafa jista' jiġi kkupjat dment li mhux għal skopijiet kummerċjali, dment li jissemma' isem il-magażin u dment li tintbagħat lill-BirdLife kopja tal-materjal fejn ġie kkupjat.

Pubblikazzjoni: BirdLife Malta
Produzzjoni: Victor Falzon
Faċċata ta' quddiem: **Żakak Isfar** (ritratt ta' Denis Cachia)
Faċċata ta' wara: **Is-Simar** (ritratt ta' Joe Sultana)
Films: Gutenberg Press
Stampat: Poulton's Print Shop, April 2001

Klabb Ħuttaf

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt is-sittax. Norganizzaw ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, serati kraft u anke nagħmlu xogħol ambjentali. Noħorġu l-magażin *Il-Ħuttafa* kull xaharejn għall-membri, u nagħmlu ħendawts u logħob għal waqt l-attivitajiet. Shubija fi Klabb Ħuttaf hija Lm2 fis-sena.

Mixja ta' Lm300!

Il-mixja li għamilna fit-18 Marzu kienet suċċessun. L-ewwelnett ħadna pjaċir immens bl-**attendenza sabiħa ta' 76 ruħ**! It-tieni u xejn inqas ta' pjaċir kienet **is-somma sabiħa ta' Lm314.40** li ġbartulna! Hawn hi l-lista sħiħa tal-membri li ġabru l-flus.

Paul Calleja	Lm45.10
Emmanuel Falzon	Lm23.10
Jürgen Pavanello	Lm22.00
Damian Micallef	Lm20.80
Cliff Sacco Decelis	Lm17.00
Danielle Busuttil	Lm12.87
Darren Dalli	Lm11.00
Shaun J Micallef	Lm11.00
Karl Damato	Lm10.50
Timothy J Falzon	Lm10.25
Andy Attard	Lm10.00
Juan Ellul Pirotta	Lm10.00
Lynsey Żammit	Lm08.38
Marco Calleja	Lm08.15
Mandy Żammit	Lm07.35
Oriana J Chircop	Lm05.75
Matrix J Chircop	Lm05.50
Simon Gauci	Lm05.50
André Camilleri	Lm05.00
Amy Gerardi	Lm05.00
Roxanne Testa	Lm05.00
David Chircop	Lm04.25
Keith Vassallo	Lm04.14
Andrew Agius	Lm04.00
Bruce Micallef Eynaud	Lm04.00
George Micallef Eynaud	Lm04.00
Stephen Micallef Eynaud	Lm04.00
Shaun Grech	Lm03.50
Martha Chetcuti	Lm03.10
John Paul Camilleri	Lm03.00
Luke Grech	Lm03.00
Eric Pace	Lm02.55
Andrew Falzon	Lm02.31
Daniel Mangion	Lm02.25
Bernice Schembri	Lm02.25
Rebecca Baldacchino	Lm02.00
Franco Farrugia	Lm02.00
Ryan Bonett	Lm01.50
Jason Ciantar	Lm01.25
Tony Farrugia	Lm01.05
Deemer Calleja	Lm01.00
Total	**Lm314.40**

Borok bir-rimi!

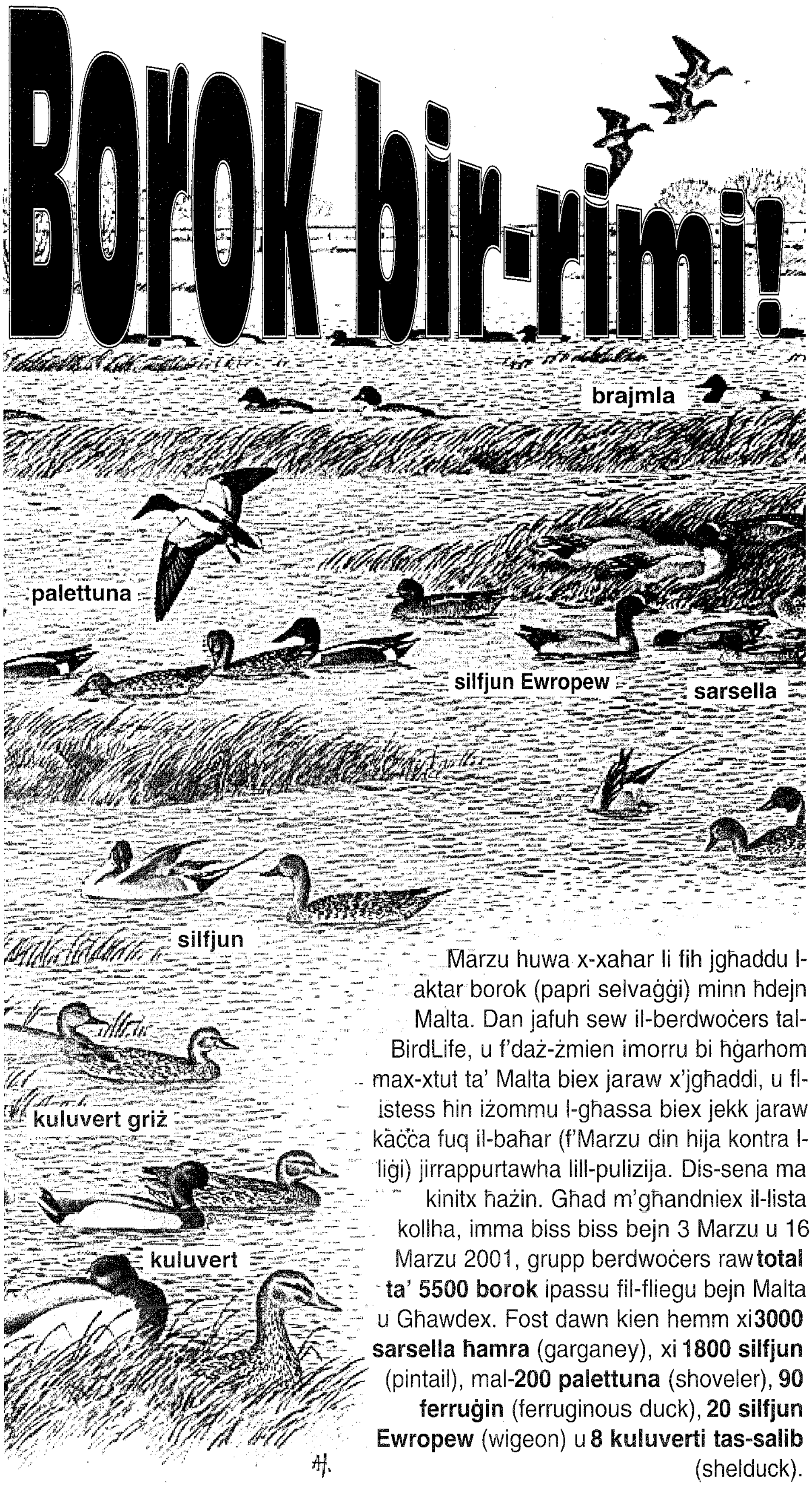

Marzu huwa x-xahar li fih jgħaddu l-aktar borok (papri selvaġġi) minn ħdejn Malta. Dan jafuh sew il-berdwoċers tal-BirdLife, u f'daż-żmien imorru bi ħgarhom max-xtut ta' Malta biex jaraw x'jgħaddi, u fl-istess ħin iżommu l-għassa biex jekk jaraw kaċċa fuq il-baħar (f'Marzu din hija kontra l-liġi) jirrappurtawha lill-pulizija. Dis-sena ma kinitx ħażin. Għad m'għandniex il-lista kollha, imma biss biss bejn 3 Marzu u 16 Marzu 2001, grupp berdwoċers raw **total ta' 5500 borok** ipassu fil-fliegu bejn Malta u Għawdex. Fost dawn kien hemm xi **3000 sarsella ħamra** (garganey), xi **1800 silfjun** (pintail), mal-**200 palettuna** (shoveler), **90 ferruġin** (ferruginous duck), **20 silfjun Ewropew** (wigeon) u **8 kuluverti tas-salib** (shelduck).

B'dawn il-flus u b'li faddalna matul is-sena l-oħra, issa ġbarna biżżejjed biex nixtru t-teleskopju għar-riserva naturali ta' l-Għadira! Il-BirdLife tgħid grazzi kbira lill-Klabb għażiż tagħha! La nixtruh inħabbrulkom fil-Ħuttafa.

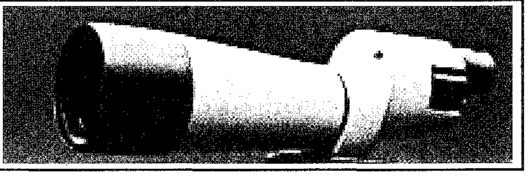

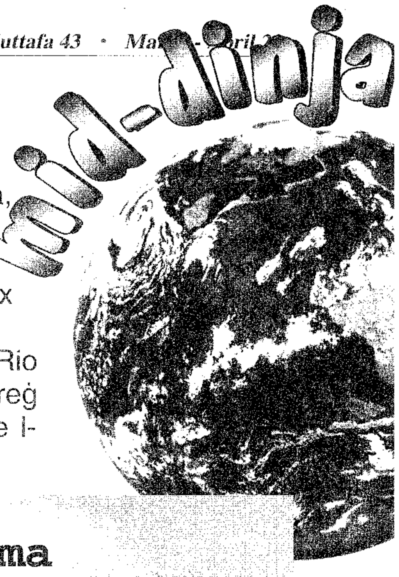

Aktar żejt... aktar periklu!

Dan l-aħħar donnu kulħadd qed jitħajjar ixerred iż-żejt fil-baħar. Kellna l-Erica, imbagħad lil Jessica. Issa ftit ilu għereq mhux tanker, imma rigg taż-żejt, anzi l-*ikbar* rigg fid-dinja! Fuq dan ir-rigg kien hemm mal-1,500,000 litru żejt! Minħabba l-fond li qiegħed fih, u minħabba l-maltemp, l-inġenji ta' salvataġġ ma tantx irnexxielhom jikkontrollaw it-tixrid ta' żejt u diżil li ħareġ mir-rigg.

Id-diżgrazzja, li fiha mietu anke 10 ħaddiema tar-rigg, ġrat 120km fil-grigal ta' Rio de Janeiro (Brażil). Fost tajr tal-baħar li huma fil-periklu li jitniġġsu miż-żejt li ħareġ hemm l-**ispectacled petrel**, tip ta' kanġu rari li jgħix f'dawk l-inħawi biss, u anke l-**yellow-nosed albatross**.

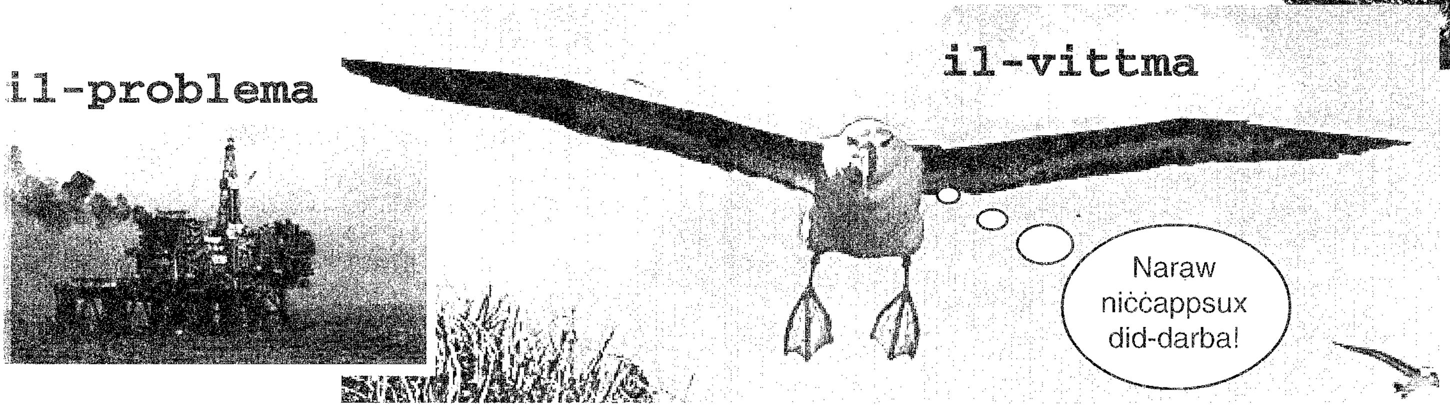

KOMPETIZZJONI 43

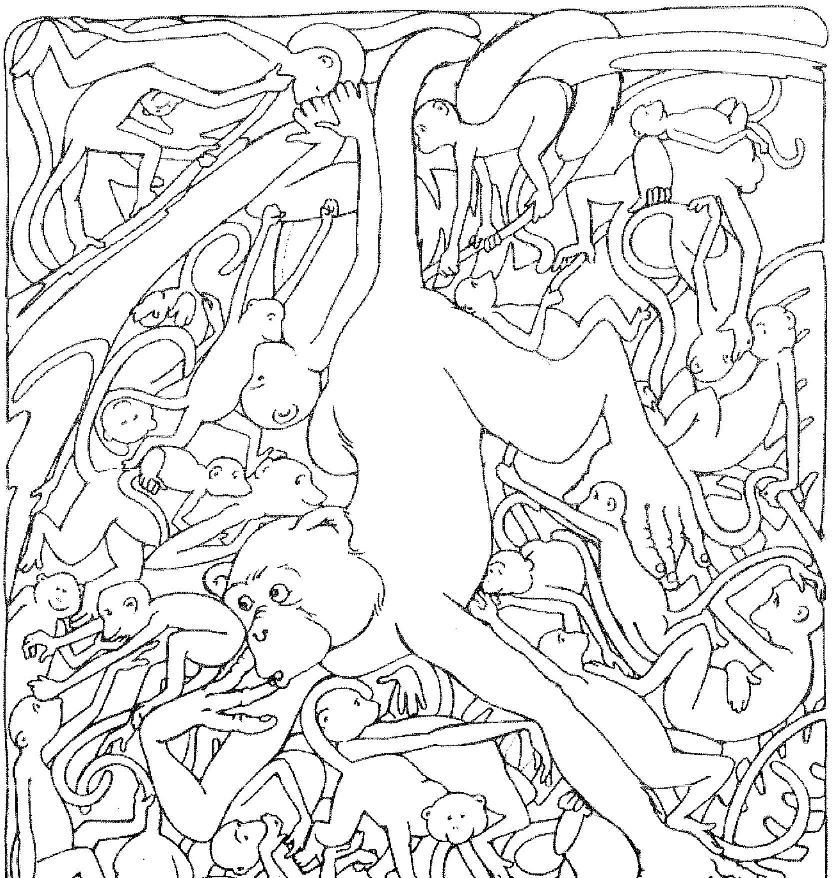

NORMAN CHETCUTI
Apeman

Xita xadini!

Kemm taħsbu li hawn xadini f'din l-istampa? Iktbulna n-numru fuq karta, u flimkien ma' isimkom u l-indirizz, ibagħtuh lill-BirdLife (indirizz paġna 2).

Biex inqas titfixklu, tkun idea tajba jekk lix-xadini tagħtuhom il-kulur, jew tikbtu numru fuqhom, jew b'xi mod timmarkawhom intom u tgħodduhom. Nawguralkom li ma tistordux, u ċans għandkom sat-**30 April 2001**. Ir-rebbieħ jingħata ktieb dwar l-għasafar.

It-tweġibiet ta' **Kompetizzjoni 42** kienu: *Bagħdan Aħmar, Kuluvert Griż, Gallozz Iswed, Ajkla Bajda, Tajra Safra, Vjolin Ħadrani u Daqquqa Kaħla*. Ir-rebbieħ huwa **Andrea Caruana** minn Santa Venera. Andrea mitlub jiġi jiġbor il-premju tiegħu miċ-Ċentru tal-BirdLife f'Ta' Xbiex. Importanti li jġib il-membership card.

Iż-żmien tal-passa huwa wieħed ta' interess speċjali għall-berdwoċers Maltin. Gżira żgħira f'nofs ta' baħar toffri kenn għall-għasafar li jkunu qed jagħmlu dan il-vjaġġ twil u mimli perikli. Anke l-berdwoċers jinbidlu! Jinsew l-għażż u jtiru mis-sodda kmieni kmieni, ġieli qabel jibda jbexbex, bit-tama li jaraw xi għasfur mhux tas-soltu. U wieħed mill-għasafar li kull berdwoċer joħlom li jara huwa l-velleran.

Ingliż: **Glossy Ibis**
Xjentifiku: ***Plegadis falcinellus***

IL-velleran

Il-velleran huwa skars imma jidher kull sena. Ġeneralment jidher fil-passa tar-rebbiegħa, l-aktar f'Marzu u April; kultant xi waħdiet jidhru wkoll fil-passa tal-ħarifa, x'aktarx f'Settembru. Berdwoċers li ta' spiss imorru lejn in-naħiet tal-majjistral ta' Malta fir-rebbiegħa mhux l-ewwel darba jaraw qtajja' ta' vellerani jpassu minn fuq il-baħar, kważi dejjem jittajru matul ix-xatt. Peress li l-velleran huwa għasfur ta' l-ilma, rari jieqaf fil-gżejjer tagħna. Ir-riserva ta' l-Għadira hija eċċezzjoni, u kull sena jinżel xi wieħed jew tnejn jistrieħ u jfittex l-ikel fit-tajn.

Il-velleran qajla titfixklu ma' speċi oħrajn. Huwa pjuttost kbir fid-daqs: eżatt daqs agrett abjad, fil-fatt. Il-kulur huwa skur ħafna u jidher iswed mill-bogħod. Imma huwa fil-fatt vjola jilma' fl-aħdar mill-viċin (bħar-rix fuq għonq il-ħamiem). Meta jtir jidher ftit ikbar għax iżomm għonqu 'l barra, filwaqt li l-irsieset iżommuh 'il ġewwa. Dan jgħinna biex nagħrfuh.

Il-velleran huwa l-uniku speċi li naraw f'Malta li hu kbir, skur kważi iswed, u jżomm għonqu 'l barra meta jtir. Wieħed irid joqgħod attent ukoll għall-gurlin (*curlew*), imma dan huwa iżgħar u kannella fil-lewn. Il-velleran għandu ħabta jigglajdja distanzi qosra waqt li jtir. Karatteristika oħra importanti hija l-munqar, li hu twil, b'saħħtu, u mgħawweġ 'l isfel - dan jintuża mill-velleran biex isib id-dud u annimali oħra żgħar fit-tajn. Meta jtir fi qtajja', bħal ħafna għasafar oħrajn, ħafna drabi jżomm il-famuża formazzjoni 'V'.

Il-velleran ibejjet fil-pajjiżi ta' madwar il-Mediterran, dejjem fejn isib l-ilma. Il-ħabitat preferit tiegħu huwa l-bur bis-siġar imferrxin - dan l-ambjent jinsab fost l-oħrajn fit-tramuntana ta' l-Italja, fil-pajjiżi Baltiċi, u fl-inħawi famużi tal-Camargue fi Franza. Kolonji ta' vellerani jibnu bejtiet imdaqqsin fis-siġar, ħafna drabi siġar li jkunu jikbru fl-ilma.

Waħda mill-isbaħ memorji li għandi tal-berdwoċing hi qatgħa żgħira ta' vellerani jittajru fil-baxx minn fuq Kemmuna tard wara nofsinhar f'April, meta l-uniku ħoss kien l-għanja tar-rożinjoli fil-wied. April joffri ċ-ċans ta' mumenti msaħħrin bħal dawn, u l-parir tiegħi huwa: aqbdu t-tromba u l-gajd, u titilfuhx!

MARK ANTHONY FALZON

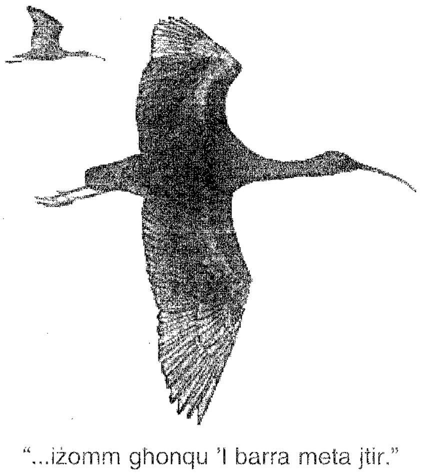

"...iżomm għonqu 'l barra meta jtir."

GALLERIJA

Mnaqar
Christopher Aquilina (14)

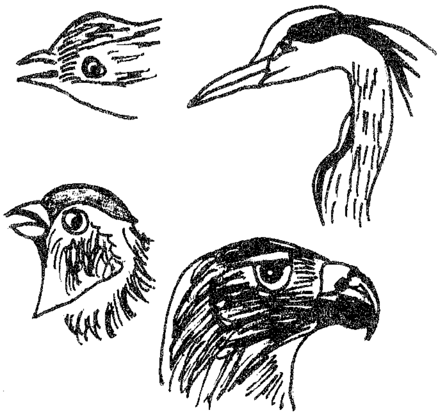

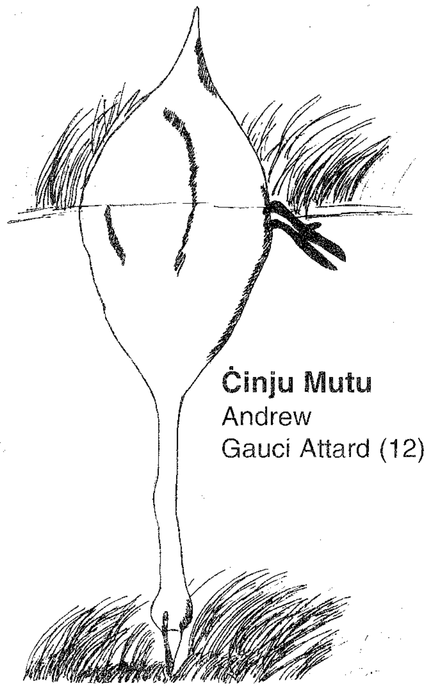

Ċinju Mutu
Andrew
Gauci Attard (12)

Makaw
Keith Schembri (8)

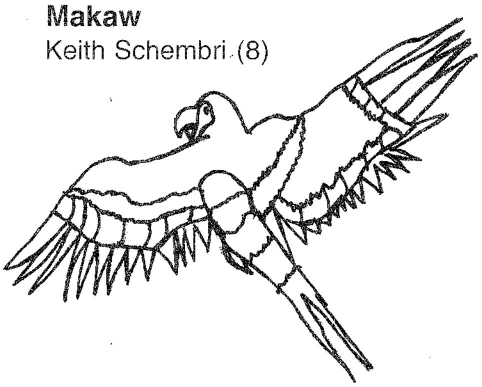

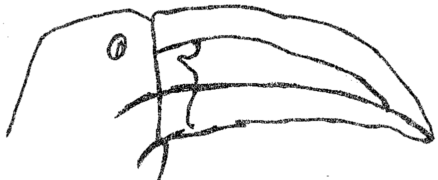

Tukan
Edwin Gusman (8)

Ħuttafa
Christine Galea (7)

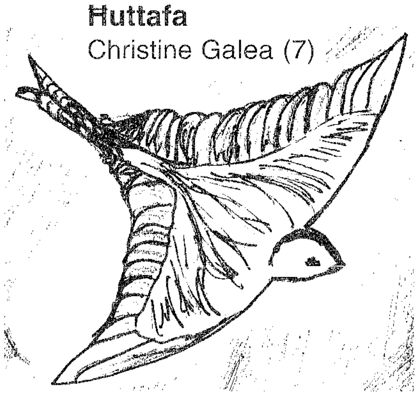

Pellikan
Nadia Saliba (8)

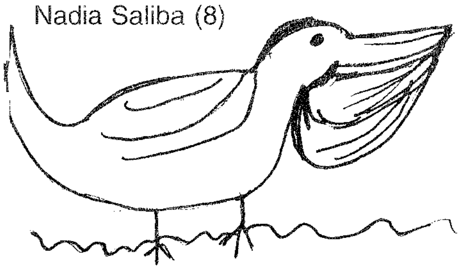

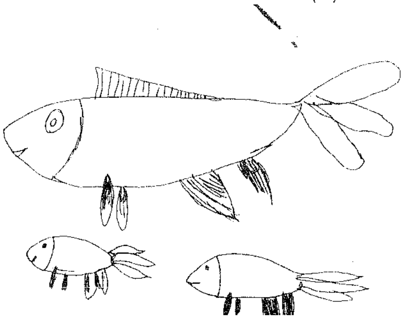

Ħut ta' l-ilma ħelu
Malcolm Fiott (10)

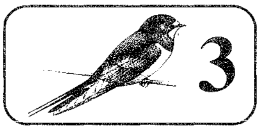

Pitirrossi
Matthew
Napier (9)

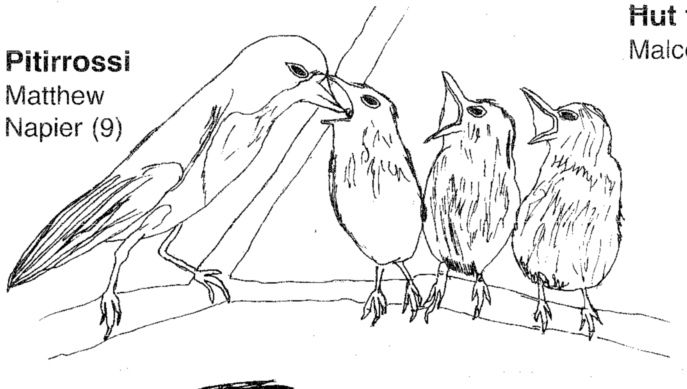

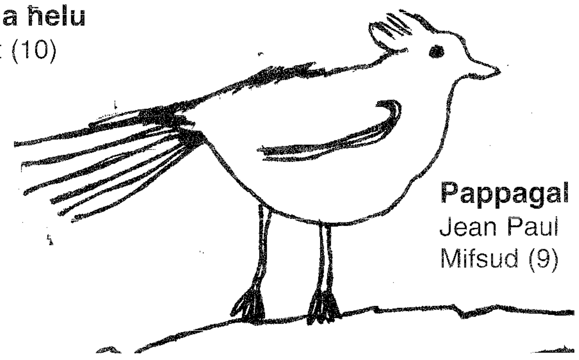

Pappagal
Jean Paul
Mifsud (9)

Agrett Isfar Victoria Aquilina (10)

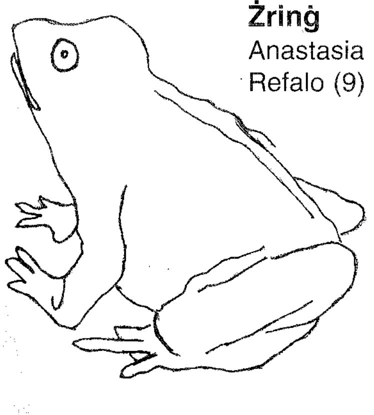

Żrinġ
Anastasia
Refalo (9)

Jekk tixtiequ t-tpinġija tagħkom tidher f'Il-Ħuttafa, agħmlu hekk:
- pinġu dejjem fuq karta bajda
- tpinġux ikbar minn din il-paġna
- pinġu b'linka sewda, qatt bil-kulur
- tpinġux annimali domestiċi
- iktbu isem l-annimal jew pjanta.
- iktbu isimkom u l-età

Kull tpinġija li nġibu tieħu **3 punti** fil-**Ħuttafa tas-Sena 2001**.

Kun berdwoċer 2

X'għandna nagħmlu biex ingawdu l-għasafar aħjar

Tajjeb li qabel ma nkompli nagħtikom id-dettalji dwar kif issiru berdwoċers ta' klassi, nitkellmu ftit ukoll dwar l-imġiba tagħna meta nkunu fil-kampanja.

Jiġu l-ewwel!

Fil-berdwoċing, l-għasafar jiġu l-ewwel, mhux aħna. Jekk irridu nibqgħu ingawdu l-għasafar fis-snin li ġejjin, irridu nieħdu ħsieb u ngħożżu dak li għandna, li wara kollox huwa dak li ħallewlna ta' qabilna.

L-għasafar jiddejqu jekk aħna nfixkluhom fil-ħajja tagħhom, u faċli ħafna jitgerrxu. Biex ma nfixklux l-għasafar irridu noqogħdu attenti li ma nindaħlulhomx iktar milli jkun hemm bżonn.

Żomm nadif!

Tħammġux u tarmux barra. Affarijiet li tafu li mhux se jitmermru malajr, bħal plastik, ġablo, aluminju, landa u ħadid tarmuhomx barra, imma sibu landa taż-żibel (jew jekk le, ħuduhom lura magħkom id-dar).

Imxi fil-mogħdijiet!

Ma nimxux kullimkien. Li kieku kulħadd jimxi fejn jogħġbu, nispiċċaw kullimkien passaġġi, ħaxix kollu mgħaffeġ u ħamrija kollha mballta. Mela meta tmorru timxu x'imkien, żommu kemm tistgħu mal-mogħdijiet.

Warrab!

Jekk tkunu bilqiegħda fil-kampanja u jkun hemm xi għasfur viċin li jagħmel ħin twil itektek madwarkom, dak possibli li jkun qed jipprova jkeċċikom għax viċin ikun hemm il-bejta tiegħu. Sa ma intom titilqu, l-għasfur ma jmurx lura fil-bejta għax jibża' minnkom, u l-povri flieles tiegħu jibqgħu bil-ġuħ.

Attent għall-bejtiet!

Jekk tinzertaw li ssibu xi bejta, arawha malajr kemm jista' jkun u komplu mixjin. Bejta tistgħu tagħmlulha l-ħsara jekk tmissuha għax iċċaqalquha minn postha, u din ma tibqax daqshekk b'saħħitha u bir-riħ tista' taqa'. Jekk ma toqogħdux attenti tistgħu wkoll tikxfuha ż-żejjed (jekk twarrbu xi fergħa bil-weraq eċċ), u b'hekk jaraha xi predatur u jisraq il-flieles. Mela biex teħdulha ritratt jew biex tarawha , ara ma jfettlilkomx taqtgħu weraq jew taqsmu jew tilwu xi zokk! Ħudu paċenzja u ftakru dejjem li l-għasfur huwa iktar importanti mir-ritratt tiegħek! Ftakru wkoll li wara kollox, huwa kontra l-liġi tfixkel bejtiet ta' għasafar!

Irrapporta ksur!

Jekk taraw ksur fil-liġijiet (bħal kaċċa u nsib f'postijiet jew fi żmien jew fuq tajr li mhux suppost) irrappurtaw minnufih lill-pulizija fuq 191. M'hemmx għalfejn tagħtu isimkom. Importanti li tispjegaw sew il-post, u xi ksur ta' liġi rajtu*, biex b'hekk il-pulizija tkun tista tieħu l-passi meħtieġa b'ikbar ħeffa u suċċess. Idea tajba wkoll li jekk il-ksur ta' liġi jkollu x'jaqsam ma' l-għasafar, iċċemplu wkoll lill BirdLife fuq 347646 ħalli nkunu nafu x'ġara u nkunu nistgħu nsegwu fuq ir-rapport.

Agħmlu dan kollu, u tkunu fost l-aktar berdwoċers bil-għaqal ta' Malta.

JUSTIN VASSALLO

*Jekk ma tafux x'tgħid il-liġi dwar kaċċa u nsib, tistgħu tiġbru fuljett b'xejn mid-Dipartiment għall-Ħarsien ta' l-Ambjent.

Ħuttafa tas-Sena 2001

Dawn huma l-ewwel 15 fit-tellieq għall-Ħuttafa tas-Sena 2001 kif qegħdin bħalissa.

Jürgen Pavanello	127
Paul Calleja	123
Kyra Vassallo	70
Emmanuel Falzon	68
Cliff Sacco Decelis	63
Damian Micallef	63
Marco Calleja	44
Danielle Busuttil	43
James Micallef Shaw	38
Darren Dalli	38
David Chircop	36
Clayton Borg	35
Andy Attard	35
Karl Damato	35
Timothy Falzon	35

kliem il-brimb!

Dawn t'hawn taħt mhux xi ċajta, imma mossi ta' veru li jagħmlu ħafna speċi brimb, bħall-**brimb qabbieżi** (jumping spiders) biex jikkomunikaw bejniethom! Tgħid x'ikunu qed jgħidu hux?

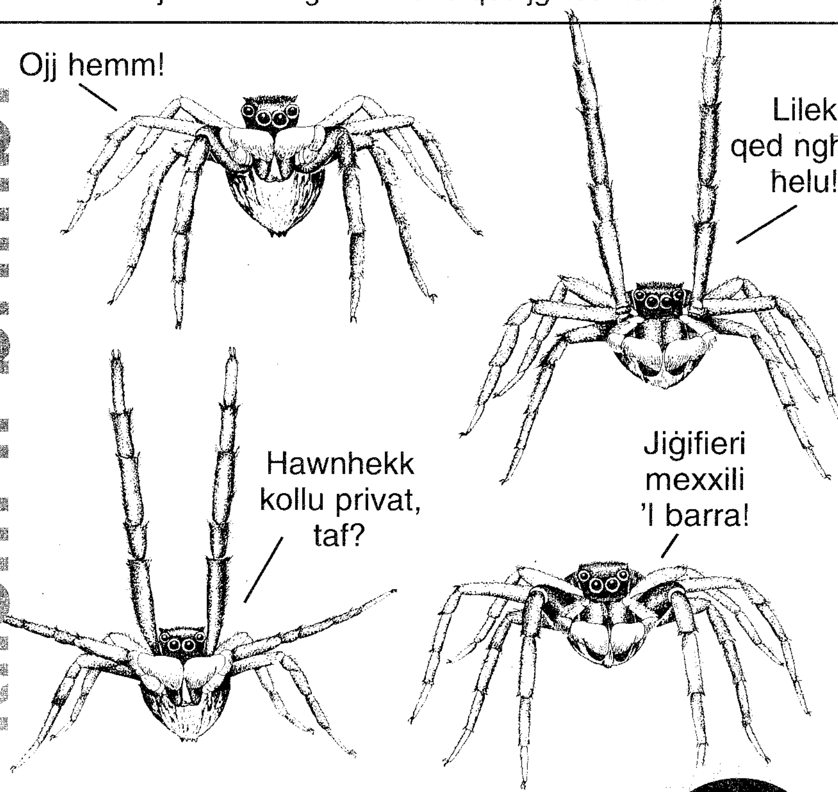

Tpinġijiet minn *Spiders of the World* (1984)

in-Nakkra

Spot Natura

JASON ALOISIO

Il-molluski huma annimali aktarx bil-qoxra u b'ġisem artab, bħall-bebbux li naraw fil-kampanja. Issibhom f'diversi ambjenti, anke fuq il-bjut tad-djar tagħna. S'issa f'pajjiżna nstabu madwar 100 speċi ta' l-art, u xi 700 oħra tal-baħar. Fost dawn hemm l-arzell, molluski b'ġisimhom magħluq bejn żewġ qoxriet. U l-ikbar fost dawn l-arzell hija n-**nakkra**.

In-nakkra (bl-Ingliż *fan mussel*) kapaċi tikber sa metru u għandha l-għamla ta' mrewħa dejqa u tawwalija. Dan l-annimal iqatta' ħajtu nofsu midfun fir-ramel. Il-qoxra tan-nakkra tkun ħarxa minn barra, imma lixxa u tleqq minn ġewwa. Mit-tarf t'isfel joħorġu bħal għeruq b'saħħithom li jankraw lin-nakkra mal-qiegħ biex ma tinġarrx mal-kurrent. Minħabba f'dawn ix-xniexel jgħidulha wkoll**nakkra tal-ħarira**.

Fl-antik in-nakkra kienet tinġabar biex minn dawn l-ispeċi ta' għeruq jinħadmu xalel u ngwanti għan-nobbli u s-sinjuri. Illum min jiflaħ iħallas jiddandan b'affarijiet oħra! Imma sfortunatament in-nakkra xorta waħda tinġabar mill-għaddasa, li jintlaqtu mid-daqs kbir tagħha.

U aktar ma jgħaddi ż-żmien aktar in-nakkra qiegħda tonqos fin-numru u anke fid-daqs, għax l-eżemplari l-kbar huma l-aktar li jinġabru. Tant hu hekk li llum diffiċli ssib nakkra akbar minn 35ċm!

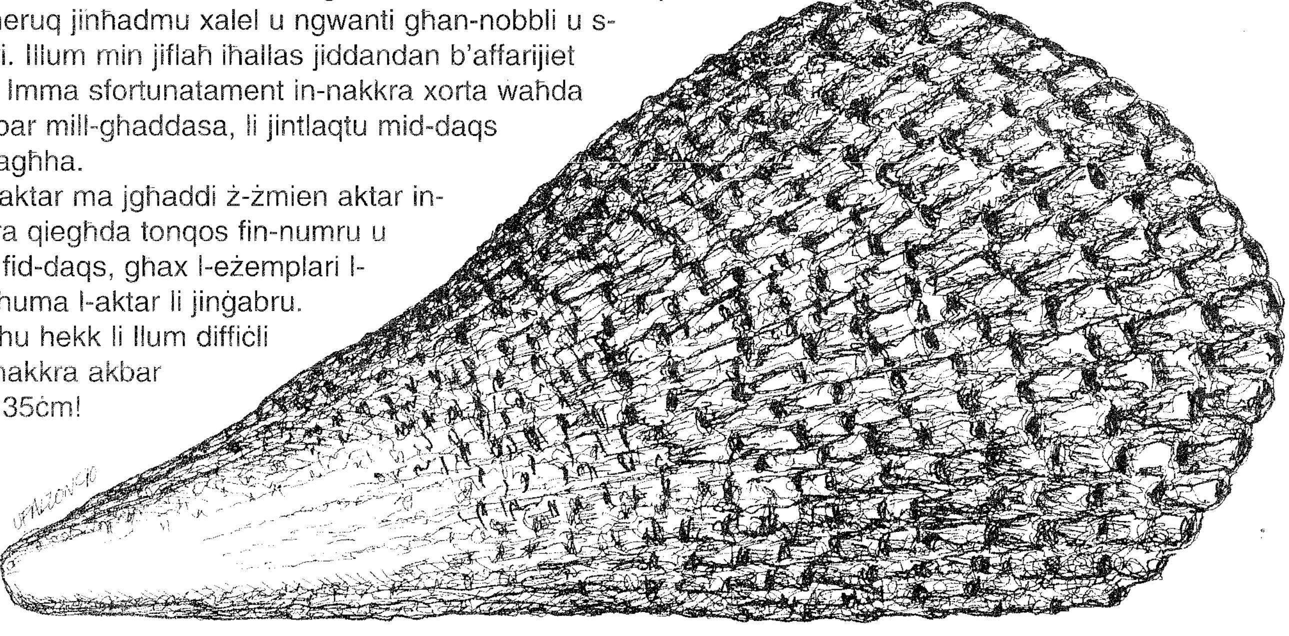

Hawn ħbieb,

L-eżamijiet għaddew, il-passa bdiet, x'irridu aktar?! U dawk li ġew l-attivitajiet li kellna jafu b'dan. Fl-attività tal-Qammiegħ, borok rajna xi 400 b'kollox! Għaddew ftit 'il barra u kellna nużaw teleskopju biex narawhom sew. Sabiħ tara dawk l-għasafar kollha f'nofs ta' baħar tafux! Ħasra li rajna wkoll xi dingis bil-kaċċaturi fihom... għax dawk il-jumejn kien hemm l-elezzjonijiet tal-kunsilli lokali u l-awtoritajiet irraġunaw li ma setgħux "jaħlu" pulizija biex jipproteġu l-għasafar! Imn'alla li l-Ħadd inzerta m'għaddewx wisq għasafar, għax ħerba kienu jagħmlu, mhux billi l-istaġun magħluq!

13 plus

Il-Ħadd xorta ħadna pjaċir u biex inpattu ta' l-għasafar li ma rajniex, rajna żewġ dniefel għaddejjin ħelu ħelu minn max-xatt! Tiskanta, meta jinżlu lanqas mewġa ma jħallu f'wiċċ l-ilma!

L-għasafar rajniehom viċin fil-ħarġa ta' Għawdex, sakemm ma kinux mirax, b'dik is-sħana li għamlet! Ġbidna lejn il-lvant tal-gżira. Għall-ewwel għaddejna mit-triq, imma l-bqija niżgurakom illi mhux mit-triq għaddejna! Tassew ħadna gost għaddejjin mill-kampanja nadifa u idillika Għawdxija! Għal xi nofsinhar wasalna Ħondoq ir-Rummien, u bejn is-sħana u bejn il-baħar kalm, ma flaħniex ma ninżlux ngħumu, għall-inqas dawk minna li kellna l-malja!

Wara komplejna mixjin, u hawn bdejna naraw l-għasafar. L-ewwel rajna daqquqa tat-toppu, imbagħad kuda, xi bgħadan u spanjuletti, u meta wasalna fil-fortizza mijiet ta' vrieden u ġojjini... fil-gaġeġ!!! X'ħasra f'dik is-sħana kollha! Imbagħad in-nassab jaħliflek li l-għasafar il-mimmi t'għajnejh! Mur emmnu!

Strahna, kilna u ħadna xi ritratti fil-fortizza. Wara tlajna telgħa iebsa u twila sal-Qala. Xtaqna nimxu sax-Xagħra, imma l-ilma kien spiċċalna u kienu saru l-4pm. Ċempilna lil ħabib joqgħod Għawdex, li ġie għalina u wassalna bil-karozza sad-dar tiegħu. Hemm xrobna u straħna ftit ieħor, imma ma stajniex indumu (avolja l-frieħ tal-qtates li kellu kienu veru ħelwin) għax il-ħin issa kien qed jagħfas sew. Wasalna x-xatt, imma l-vapur tlifnieh eżatt, u kellna nistennew ta' warajh. U mn'alla għax aħna u nistennew rajna qatgħa ta' xi 25 russett griż!

Biex nagħlaq bis-sabiħ, rajna wkoll qatgħa ċief jiġru wara trowler fil-port taċ-Ċirkewwa! Wasalna d-dar imfarrkin, imma ċerti li l-ħarġa li jmiss nerġgħu niltaqgħu!

Narakom!

Justin Vassallo

kemmuna

L-appuntament ta' kull sena ma' Kemmuna reġa' wasal. Tlaqna ngawdu nofs ta' nhar kwiet u natura, 'il bogħod mit-traffiku, mill-bini, mill-istorbju, mill-kaċċa! Bħas-soltu, se nagħmlu żewġ ħarġiet f'dati differenti.

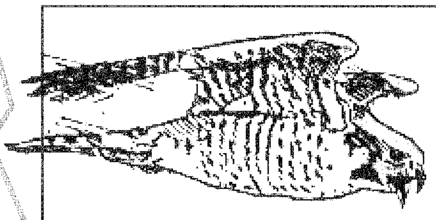

Dati: Ħarġa A - **29 April 2001**
Ħarġa B - **1 Mejju 2001**
Prezz: Żgħar: **Lm1.25**
Kbar: **Lm1.75**
Età: **Under 13 yrs**
Aktar dettalji lil min jibbukkja

- **Ibbukkjaw bit-telefon** (347646 Mon-Fri 9am-1pm) mhux wara s-**27 April 2001.**
- **Aħsbu kmieni** - il-lanċa tieħu numru limitat ta' nies.
- **Tibagħtux flus** - ħallsu dakinhar stess tal-ħarġa.
- **Ġibu magħkom** ikel, xorb, beritta, nowtbuk, lapes, basket tad-dahar u (jekk għandkom) tromba u gajd. **Iġġibux** radjijiet, blalen eċċ!

Għeżież ġenituri...
Nixtiequ li għal dil-ħarġa ma jiġix aktar minn ġenitur wieħed minn kull familja. Dan nagħmluh biex inħallu aktar post għall-membri stess, peress li n-numru limitat. Membri ta' taħt it-8 snin irid jiġi xi ħadd kbir (14+) magħhom. Grazzi ħafna!

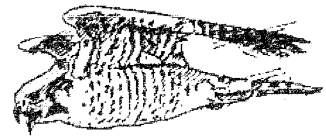

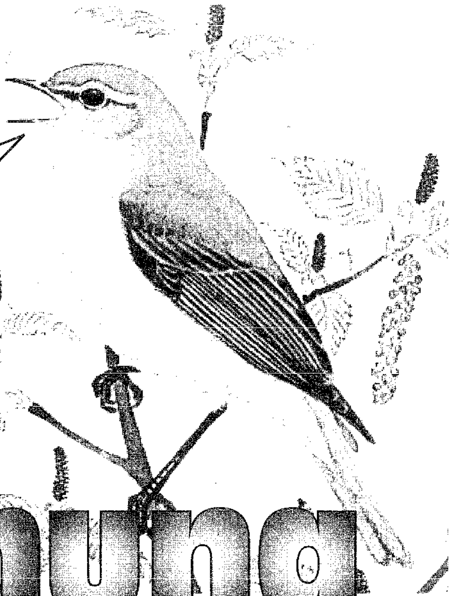

kemmuna

Aħna tat-**13+** ukoll se naħarbu ħarba sa Kemmuna. Għalkemm se tkun dakinhar ta' waħda mill-ħarġiet taż-żgħar, ser inkunu grupp għal rasna u fil-fatt lanqas l-istess lanċa m'aħna ser naqbdu! Hawn huma d-dettalji...

13 plus

Data: **29 April 2001**
Niltaqgħu: **Bieb il-Belt 6.20am** jew
Il-Marfa 7.20am
Naslu lura: **Il-Marfa** f'xi **6pm**
Età: **13yrs+**
Min ġej irid iċempel l-uffiċċju 347646 (Mon-Fri 9am-1pm) u jħalli ismu u t-telefon, u jgħidilna fejn ser jiltaqa' magħna.

L-estinzjoni!

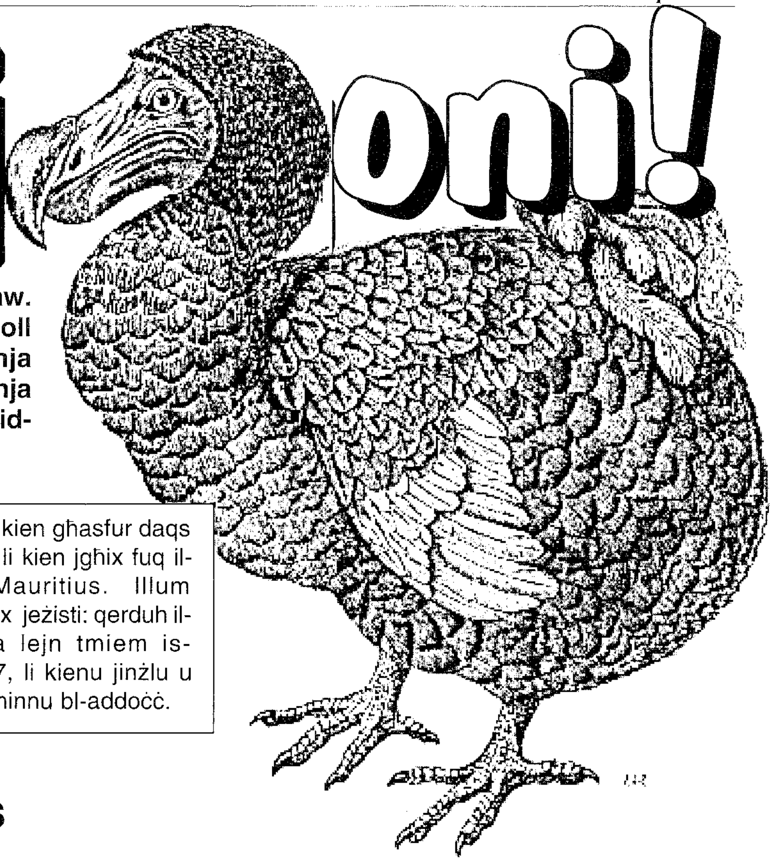

Ilkoll tafu bid-dinożawri! Forsi tafu wkoll kif spiċċaw. Kien xi diżastru kbir, u mad-dinożawri spiċċaw ukoll ħafna annimali u pjanti oħrajn. Fl-istorja tad-dinja seħħew ħames estinzjonijiet kbar. Tgħid illum id-dinja għaddejja mis-sitt waħda? Għax jekk hu hekk, did-darba d-diżastru huwa xogħol il-bniedem!

Id-**dodo** kien għasfur daqs dundjan li kien jgħix fuq il-gżira Mauritius. Illum m'għadux jeżisti: qerduh il-baħħara lejn tmiem is-Seklu 17, li kienu jinżlu u jaqbdu minnu bl-addoċċ.

Naturali

Li annimali u pjanti jispiċċaw biż-żmien hija ħaġa naturali. L-estinzjonijiet il-kbar tal-qedem ġraw minħabba xi katastrofi naturali li biddlet it-temperatura jew ħawdet l-atmosfera. Meta jiġri dan f'daqqa, l-annimali u l-pjanti ma jkollhomx iż-żmien li jevolvu u jidraw dan il-bdil, u għalhekk jibdew imutu bil-miljuni. Hekk ġralhom id-dinożawri meta kesħitilhom l-arja.

Ix-xjenzati jaħsbu li iktar minn 99% ta' l-ispeċi kollha li qatt għexu huma llum estinti, u ħafna minnhom spiċċaw qabel ma kien jeżisti l-bniedem.

Imma l-problemi li qegħdin jiffaċċjaw xi 11,000 speċi ta' annimali u pjanti llum mhumiex problemi naturali, imma problemi li qegħdin noħolqu aħna n-nies.

Ħabitati

Ħafna speċi huma mhedda minħabba li mhux qed ikollhom iktar fejn jgħixu. Il-qtugħ tal-foresti tropikali, per eżempju, qed iġib miegħu qerda ta' ħafna u ħafna speċi li jgħixu fiha, uħud minnhom għadhom lanqas biss ġew studjati, fosthom mijiet ta' pjanti u insetti. Il-panda, per eżempju, għandu bżonn foresti sħaħ ta' bambù, għax dan l-annimal bambù biss jiekol. Jispiċċa l-bambù, ċaw ċaw il-panda!

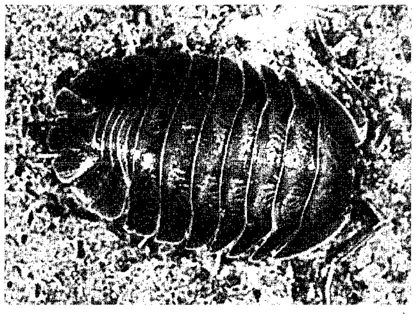

Dal-**ħanżir l-art** jgħix f'xi għerien f'Malta biss. Jekk neqirduh minn Malta, jiġi estint mid-dinja!

Tniġġis

Bit-tniġġis tax-xmajjar, għadajjar u l-baħar, il-bniedem qiegħed jeqred ukoll l-ambjent ta' ħafna annimali u pjanti li jgħixu fl-ilma, fost dawn ħafna ħut, dniefel u balieni.

Bid-dħaħen fl-arja qegħdin inġiegħlu t-temperatura tad-dinja togħla, u jista' jkun li qed nikkawżaw il-qerda ta' mijiet ta' speċi ta' żrinġijiet.

Eżotiku

Problema oħra hija l-introduzzjoni ta' speċi eżotiċi, jiġifieri speċi minn inħawi oħrajn. F'ħafna każijiet ġara li dawn l-ispeċi ġodda ħadu post l-ispeċi indiġeni, għax ikunu ħelsu mill-predaturi li kienu jikkontrollawhom fl-art naturali tagħhom. Per eżempju, meta daħħlu n-Nile perch (tip ta' ħuta) fl-għadajjar ta' l-Afrika tal-Lvant, din qerdet ħafna mill-popolazzjonijiet ta' ħut li kienu jgħixu hemm oriġinarjament. Parti mill-problema hi li diffiċli ħafna tkun taf x'effett se jkollha ċerta speċi jekk iddaħħalha f'ambjent ġdid (ara wkoll Il-Ħuttafa 41)

Kaċċa

Il-kaċċa u s-sajd huma kawża oħra ta' estinzjoni. F'ammonti kkontrollati, il-kaċċa u s-sajd (u hawn qed nitkellmu fuq kaċċa u sajd veru għall-ikel mhux għall-passatemp!) m'humiex problema serja, imma meta mhux ikkontrollati jistgħu jwasslu għall-qerda ta' ħafna speċi.

Per eżempju sal-bidu tas-Seklu 19 fl-Amerka ta' Fuq kienet komuni ħafna l-passenger pigeon - in-naturalista JJ Audubon kiteb li darba ra qatgħa ta' biljun (1000,000,000) għasfur għaddejjin ma jaqtgħu xejn qishom sħaba jgħattu d-dawl tax-xemx! X'ġara? Bdew joqtlu minnhom għall-gost u bl-addoċċ... U llum? Ma baqax waħda!

Kaċċa ssir ukoll għal xi annimali biex jeħdulhom xi partijiet minn ġisimhom. Eżempju t-tigra li jeħdulha l-għadam u l-ġilda, u l-iljunfant li joqtluh għan-nejbiet.

Pets

Ħafna annimali, bħal pappagalli, fkieren, sriep u wiżgħat spiċċaw mid-dinja għax inqabdu f'ammonti kbar mis-selvaġġ biex jinbiegħu bħala pets! Bl-istess mod ħafna pjanti bħall-kaktus u orkidi jinqalgħu mis-selvaġġ biex jinbiegħu fil-ħwienet tal-ġonna.

L-estinzjoni hija ħasra kbira, u bi ftit ħsieb nistgħu nevitaw li ssir. Aħna l-bnedmin, fl-intelliġenza tagħna, imissna naraw sew x'aħna nagħmlu, nibdew inħossuna responsabbli għad-dinja li qegħdin infaqqru, u nitgħallmu mill-iżbalji li saru.

ELISABETH CONRAD

Mur aqbad ktieb...

Għażla ta' kotba x'taqraw dwar in-natura.

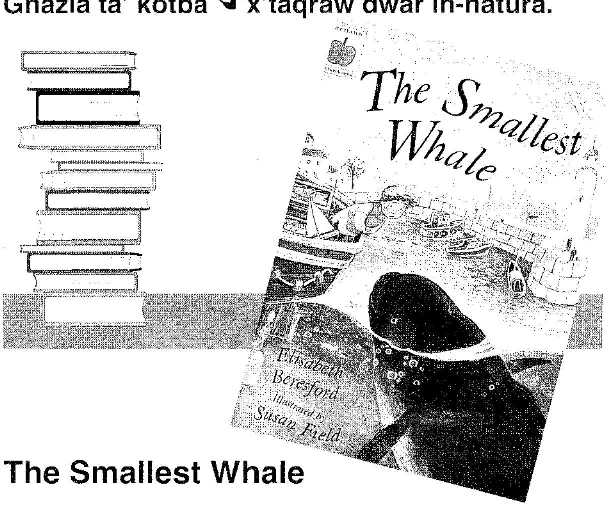

The Smallest Whale

Miktub minn Elisabeth Beresford, bi tpenġijiet kbar u ħelwin ta' Susan Field (Orchard 1997)

Ġrajja vera li seħħet qrib il-gżira ta' Aldernay fiċ-Channel Islands. Darba fost l-oħrajn familja balieni kienu qed jgħumu flimkien fil-baħar fond. Il-baliena omm bdiet tagħmel ħsejjes bħal kant biex iż-żgħir tagħha jibqa' jgħum warajha. F'ħin minnhom iż-żgħir tant baqa' lura li ma baqax jisma' leħen ommu, u bi żball beda jgħum wara dgħajsa tas-sajd li kienet riesqa lejn ix-xatt. B'hekk spiċċa biex inkalja fil-baxx, u ma setax jerġa' joħroġ fil-baħar...

Janet Gerardi

Daħħal membru ġdid fi Klabb Ħuttaf u inti tieħu...

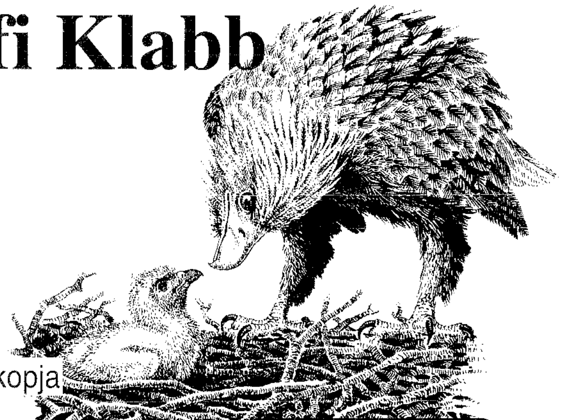

- **Tliet pitazzi**
- **Stiker bil-kulur**
- **8 punti fil-Ħuttafa tas-Sena**

Ħajjar ħbieb, aħwa u kuġini jidħlu fi Klabb Ħuttaf, agħtihom kopja ta' dil-formola biex jimlewha, imla isfel nett id-dettalji tiegħek stess, u ibgħathomlna, flimkien mal-Lm2 tal-membru l-ġdid.

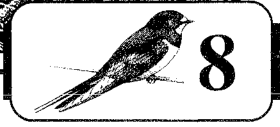

Ibgħat kollox lil *BirdLife Malta 57/28 Triq Rigord Ta' Xbiex MSD 12*
Tibgħatx flus bil-posta - ibgħat ċekk (pagabbli lil BirdLife Malta) jew 34 bolla tas-6ċ

Dettalji tal-membru l-ġdid

Isem ____________________

Indirizz ____________________

____

Data tat-twelid ____________ Telefon ____________

Dettalji tiegħek stess

Isem ____________________

Indirizz ____________________

____

Telefon ____________

Kif sar Is-Simar!

BirdLife
MALTA
Għall-Għasafar!

is-Simar
RISERVA NATURALI

BirdLife
MALTA
Għall-Għasafar!

Sa ftit snin ilu, Is-Simar kien miżbla tnixxi d-drenaġġ u mimlija firien, tkissir, siringi u skart tal-bniedem. Illum Is-Simar huwa riserva naturali mimli siġar, insetti, għasafar u fjuri. X'ġara, miraklu? Le, sempliċiment daħlet il-BirdLife u salvatu!